

БЕЗКОМПРОМІСНІСТЬ СТІЙКОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА: РЕАЛЬНІСТЬ ЧИ УТОПІЯ?

© 2016 ПОНОМАРЕНКО Т. В.

УДК 330.341

Пономаренко Т. В.

Безкомпромісність стійкого стану підприємства: реальність чи утопія?

Узагальнено приклади функціонування світових компаній, на підставі чого констатовано його дискретний характер. Показано, що динамічність стійкості у науковому просторі розкривається крізь призму: адаптаційно-рівноважного та еволюційно-прогресивного підходів. На підставі критичного аналізу їх змістовного наповнення визначено безперспективність використання першого внаслідок неможливості утримання рівноважного стану підприємства протягом тривалого проміжку часу. Трансформовано ключові постулати теорії синергетики в «русло» економічної аргументації. Зазначено, що діалектична єдність різноспрямованих процесів руйнування та творення визначає одночасне існування ознак стійкості та нестійкості на підприємстві, що генерує послаблення поточних і формування нових потенційних можливостей. Відповідно, надмірна «драматизація» нестійкого стану унеможливує адекватну реакцію менеджменту та відводить увагу від ключового питання – тривалості перебування у ньому. Обґрунтовано, що досягнення максимально можливої синтетичної єдності всіх параметрів стійкого стану носить здебільшого гіпотетичний характер, а перманентна життєдіяльність підприємства можлива виключно за рахунок його якісних змін, процеси генерування яких періодично змінюють стабільні періоди існування підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість підприємства, стійкий стан, нестійкий стан, рівновага, розвиток, життєдіяльність, синергетика.

Рис.: 1. **Бібл.:** 15.

Пономаренко Тетяна Вадимівна – кандидат економічних наук, докторант, кафедра обліку, аналізу, аудиту і адміністрування підприємств гірничо-металургійного комплексу, Криворізький національний університет (вул. Віталія Матусевича, 11, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50027, Україна)

E-mail: dvnz@inbox.ru

УДК 330.341

UDC 330.341

Пономаренко Т. В. Безкомпромисность устойчивого состояния предприятия: реальность или утопия?

Актуализирована проблематика возможностей существования предприятия в бинарных состояниях: устойчивом – неустойчивом. Отмечено, что большинство публикаций акцентирует внимание на бескомпромисности устойчивого состояния. Приведены примеры функционирования мировых компаний, на основании чего констатирован его дискретный характер. Показано, что динамичность устойчивости в научном пространстве раскрывается через призму: адаптационно-равновесного и эволюционно-прогрессивного подходов. На основании критического анализа их содержательного наполнения определена бесперспективность использования первого вследствие невозможности поддержки равновесного состояния предприятия в течение длительного промежутка времени. Трансформированы ключевые постулаты теории синергетики в «русло» экономической аргументации. Отмечено, что диалектическое единство разнонаправленных процессов разрушения и созидания определяет одновременное существование признаков устойчивости и неустойчивости на предприятии, что генерирует ослабление текущих и формирование новых потенциальных возможностей. Соответственно, чрезмерная «драматизация» неустойчивого состояния исключает адекватную реакцию менеджмента и отводит внимание от ключевого вопроса – продолжительности пребывания в нем. Обосновано, что достижение максимально возможного синтетического единства всех параметров устойчивого состояния носит в основном гипотетический характер, а перманентная жизнедеятельность предприятия возможна исключительно за счет его качественных изменений, процессы генерации которых периодически меняют стабильные периоды существования предприятия.

Ключевые слова: экономическая устойчивость предприятия, устойчивое состояние, неустойчивое состояние, равновесие, развитие, жизнедеятельность, синергетика.

Рис.: 1. **Библ.:** 15.

Пономаренко Татьяна Вадимовна – кандидат экономических наук, докторант, кафедра учета, анализа, аудита и администрирования

Ponomarenko T. V. The Uncompromising Nature of a Stable State of the Enterprise: Reality or Utopia?

There has been foregrounded the problematics of a probability of the enterprise existence in binary states: stable – instable. It is emphasized that most of scientists insist on the uncompromising nature of the stable state. The examples of the functioning of world companies, which give grounds to speak about its discrete nature, are presented. It is shown that the dynamic nature of stability is revealed through the prism of the adaptive and equilibrium approach and evolutionary and progressive one. On the basis of the critical analysis of their content there determined the hopelessness of prospects for using the first approach due to the impossibility of maintaining the equilibrium state of the enterprise during an extended period of time. The key postulates of the synergy theory are transformed to be used in the course of economic reasoning. It is noted that the dialectical unity of the multidirectional processes of destruction and creation determines the simultaneous existence of signs of stability and instability at the enterprise, which generates the weakening of the current and formation of new potential opportunities. Consequently, the excessive “dramatization” of the instable state excludes an adequate response of the management and diverts attention from the key issue – the length of staying in it. It is proved that the achievement of the highest possible synthetic unity of all the parameters of the stable state is mainly of the hypothetical nature and the permanent vital activity of the enterprise is possible only through its qualitative changes, the processes of generation of which periodically change stable periods of the enterprise existence.

Keywords: enterprise economic stability, stable state, instable state, equilibrium, development, vital activity, synergetics.

Fig.: 1. **Bibl.:** 15.

Ponomarenko Tetyana V. – Candidate of Sciences (Economics), Candidate on Doctor Degree, Department of Accounting, Analysis, Audit and Administration of Mining-metallurgical Complex, Kryvyi Rih National University (11 Vitaliia Matusevycha Str., Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, 50027, Ukraine)

E-mail: dvnz@inbox.ru

предприятия горно-металлургического комплекса, Криворожский национальный университет (ул. Виталия Матусевича, 11, Кривой Рог, Днепропетровская обл., 50027, Украина)

E-mail: dvnz@inbox.ru

Вступ. Аргументована у науковій літературі аналогія підприємства з живим організмом дозволяє зазначити, що його існування має вітальний характер (від лат. *vita* – життя). З огляду на це, економічну стійкість доцільно розглядати крізь призму життєдіяльності, що трактується як складний комплекс взаємодій системи із зовнішніми умовами; визначений спосіб здійснення та підтримування певних умов та видів діяльності [1, с. 83]. При цьому, на відміну від біологічних систем, вони, в принципі, можуть вважатися «безсмертними», оскільки у них апіорі відсутній заданий період існування. Це підтверджує загально визнаний у світовій економічній літературі постулат: підприємство створюється засновниками для теоретично нескінченної перманентної діяльності. Однак практика існування компаній свідчить, що гарантії довгострокового виживання у сучасному світі стають все більш ілюзорними. Це породжує цілком закономірні та логічні питання: чи є стійкий стан обов'язковою умовою існування підприємства? чи можлива життєдіяльність суб'єктів господарювання у нестійкому стані? чи є останній об'єктивно зумовленим та закономірним етапом функціонування, або катастрофічним з точки зору перспектив діяльності?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники економічної стійкості цілком логічно акцентують увагу на динамічності внутрішнього та зовнішнього середовища життєдіяльності компаній, для якого характерним є:

- високий ступінь невизначеності (М. О. Удовіченко [2, с. 185–189], О. А. Прокопчук [3, с. 289]);
- дестабілізуючий вплив (В. В. Козик, В. Ю. Паньків, В. А. Гришко [4, с. 225], В. З. Бугай, В. М. Омельченко [5, с. 56–60]).

При цьому не можна погодитися зі загальноживаними у різних інтерпретаціях, але однотиповими за сутністю твердженнями, що саме досягнутий високий рівень стійкості дозволяє нівелювати деструктивність і невизначеність фрагмента середовища існування підприємства та забезпечує його адаптацію (Р. А. Єремейчук, Г. С. Мерзлікіна, А. П. Поліщук, О. А. Прокопчук), повернення у стан рівноваги (К. О. Іванчук, В. Л. Іванов, О. М. Гончаренко, О. О. Тарасова, Ю. С. Цямрюк, А. В. Севастьянов), перманентне функціонування (О. В. Ареф'єва, А. В. Василенко, Д. М. Городянська, М. О. Удовіченко) та розвиток (О. М. Зайцев, Н. В. Олексієнко, В. Ц. Камаєв). Поряд із цим у науковій літературі сформовані і більш категоричні судження, відповідно до яких економічна система може існувати виключно за певного рівня стійкості, її нульовий рівень одразу провокує руйнування підприємства (І. М. Дрогобицький).

Варто відзначити, що вищезазначені положення фрагментарно включають у контекст дослідження майбутній час, але унеможливають прогностичні масштабні девіації рівня стійкості, оскільки визначають його поточними ре-

зультатами, певним «статус-кво» або рівнем резистентності, який просто необхідно зберігати у перспективі.

Постановка завдання. Альтернативність поглядів на безкомпромісність стійкого стану підприємства як передумови його життєдіяльності визначає об'єктивну необхідність систематизації фактологічних даних і фундаментального теоретичного базису задля вирішення проблемних питань щодо можливостей існування підприємства у бінарних станах: стійкому – нестійкому.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що будь-які теоретичні положення мають право на існування лише у тому випадку, коли ґрунтуються на релевантній інформації та підтверджуються практикою господарювання підприємств. Проте фактичні емпіричні дані спростовують об'єктивність і комплексність існуючих підходів до сутності економічної стійкості суб'єктів господарювання. Так, загально відомо, що 2/3 компаній, що описані Т. Пітерсом та Р. Уортменом у роботі «У пошуках ефективного управління», як лідери ринку втратили статус стійких організацій у своїх галузях протягом п'яти років після публікації її першого видання. Компанії, які здатні радикально протистояти факторам середовища, перманентно залишаючись при цьому в лідерах ринку, – скоріше, виключення з правил. Деякі організації зберігають свою життєздатність навіть в умовах світових економічних депресій, інші ліквідуються у відносно стабільні періоди (*Nokia*, *Research-in-Motion (RIM)*, *Kodak* тощо).

Ретроспективний аналіз практики господарювання підприємств дозволяє відзначити, що значна їх частка функціонує тривалий час у нестійкому стані і, незважаючи на скорочення обсягів реалізації, неплатежі та критичність фінансового положення, зберігає ознаки життєдіяльності. Достатньо пригадати досвід функціонування вітчизняних підприємств гірничо-металургійного комплексу у 90-х роках ХХ ст. Крім того, кризовий стан для багатьох підприємств виступав імпульсом виходу бізнесу на принципово якісний рівень. Так, *Xerox*, найпотужніший лідер світового ринку копіювальних і друкувальних апаратів, опинившись на межі банкрутства у 2000 році, не лише протягом двох років відновив свою платоспроможність і прибутковість бізнесу, а й сформував стійкі конкурентні переваги. І таких прикладів можна навести безліч.

Але якщо нестійкий стан *Xerox*, як і багатьох інших компаній, був спровокований достатньо тривалими тенденціями зниження прибутковості, то не виключенням є досвід підприємств, які опинилися у кризовій ситуації майже миттєво при достатньо високому поточному рівні ефективності діяльності у певному сегменті ринку. Такі ситуації зумовлені непередбачуваними факторами середовища, які не підконтрольні менеджменту компаній.

Так, одна з найстаріших (1905 рік створення) та найуспішніших компаній США з постачання енергоресурсів *Pacific Gas and Electric Co.* за дуже короткий термін

у 2001 році опинилася на межі банкрутства внаслідок встановлення урядом фіксованих цін на газ та електроенергію. За рахунок масштабного інвестування у нарощення виробничих потужностей вже у 2005 році *Pacific Gas and Electric Co.* набула статусу найприбутковішої організації у галузі (4,5 млрд доларів прибутку з 11 млрд доларів доходу).

Стрімкий вихід із кризового стану демонстрували багато підприємств різних галузей, проте вплив непередбачуваних факторів коштував життя іншим. Так, компанія *Pan Am* – лідер повітряних пасажирських перевезень у 70–80-х роках ХХ ст., припинила своє існування у 1991 році внаслідок терористичного акту на борту літака, що призвів до загибелі пасажирів та, як наслідок, втрати репутації. Історичні події 11 вересня 2001 року вплинули на ліквідацію авіакомпанії *US Airways*, яка обслуговувала Східне узбережжя США та не змогла «прийти у себе» і не запустила всі авіарейси. Крах такого гіганта бізнесу, як американської енергетичної компанії *Enron*, акції якої лише за один рік! (2001) впали з 90 до 0,1 доларів за акцію, зумовлений фінансовим шахрайством та фальсифікацією звітності. Цей факт в один момент припинив існування і *Arthur Andersen*, що входила до «Великої п'ятірки» аудиторських компаній світу.

Серед останніх факторів, що вплинули одночасно на всіх виробників у галузі нафтовидобутку, стало падіння цін на нафту, яке досягло критичного мінімуму на початку 2016 року (30 доларів за барель). За даними юридичної фірми *Haynes & Boone*, про банкрутство внаслідок чергового падіння цін заявили більш ніж 30 американських компаній, сумарна заборгованість яких перевищила 13 млрд доларів [6]. За оцінкою спеціалістів *Wolfe Research*, при тривалому збереженні таких цін банкрутство загрожує ще третині американських нафтових корпорацій до середини 2017 року. При поточному рівні цін лише американські нафтогазові компанії втрачають до 2 млрд доларів за тиждень, однак вони вимушені підтримувати колишній рівень видобутку для погашення боргів.

Перелік прикладів міг бути нескінченим. Всі вони фактологічно підтверджують авторську позицію: економічна стійкість, визначена на будь-яку певну дату, характеризується одномоментністю та не гарантує збереження цих позицій навіть у найближчій перспективі, що визначає її дискретний характер. Ці позиції відповідають здобуткам сучасних теорій. Так, еволюційна теорія наголошує на коливаннях певних параметрів у часі, які є об'єктивною та універсальною властивістю руху суб'єктів господарювання, відповідно, прямолінійний вектор їх розвитку періодично порушується нелінійними змінами. Теорія управління акцентує увагу на динамічній поведінці підприємств, рух яких у просторі супроводжується постійною зміною його станів. Вищезазначене дозволяє автору зазначити таке: абсолютна економічна стійкість – більше утопія, ніж реальний стан функціонування та розвитку організації; як виключення, він можливий, але локалізований у певному короткостроковому періоді часу; безкомпромісність стійкого стану підприємства унеможливає формування коректних висновків та обґрунтування адекватного інструментарію її забезпечення.

Турбулентність середовища, яка на сьогодні стала нормою ведення бізнесу, призводить до швидких варіа-

цій стану підприємства за критерієм стійкості. Констатуючи наявність у арсеналі економічної науки розвинутого інструментарію прогнозування та моделювання факторів зовнішнього середовища, доцільно визначити таке: 1) складність, багатовимірність і непередбачуваність факторів середовища унеможливає подолання суб'єктивізму у їх прогнозуванні та забезпечення високого рівня достовірності; 2) всі моделі та підходи є неповними, оскільки можна говорити про точність прогнозування виключно на локальній ділянці, обмеженій часом, простором і ментальністю дослідника.

У сучасному бізнес-середовищі більшість факторів, із якими стикаються компанії, непередбачувані і неочевидні до того моменту, поки вони не відбулися, а весь набір наслідків для підприємства важко передбачити апіорі. Масштабна варіативність комбінацій факторів, їх динамічні зміни у часі дозволяють зазначити, що не існує єдиного «універсального» рівня стійкості. Залежно від ситуації навіть нестійкий стан підприємства можна вважати певним досягненням. Так, виживання Авдіївського коксохімічного заводу, Єнакіївського металургійного комбінату, Донецького металургійного заводу в умовах вимушених простоя, періодичного знеструмлення, попадання під обстріли внаслідок воєнних дій на Донбасі підтверджують цей факт. Брак достатньої інформації про такі події, ступінь їх впливу, а також відсутність досвіду зіткнення з ними унеможливає збереження стійкого стану підприємства. Його забезпечення у будь-яких умовах іноді просто неможливо та і не потрібно, бо об'єктивні умови змінюють фокус управлінських пріоритетів на збереження життя компанії. Відповідно, надмірна драматизація нестійкого стану підприємств некоректна. Досвід функціонування нестійких компаній з подальшим переходом у зону стійкого стану і, навпаки, з подальшою ліквідацією актуалізує питання саме тривалості періоду перебування у стані нестійкості та векторності траєкторії руху підприємства.

Динамічний характер стійкості у науковому просторі розкривається крізь призму адаптаційно-рівноважного та еволюційно-прогресивного підходів [7, с. 18–20]. Перший із них базується на забезпеченні стану рівноваги (*egualibrium*), який характеризується сталістю параметрів, незмінною структурою і режимами функціонування. В умовах невизначеності зовнішнього середовища такий стан можливий лише як мить у процесі постійних змін. З огляду на це, стан рівноваги щодо відкритих економічних систем розглядається крізь призму поняття «динамічна рівновага», під якою розуміють здатність підприємства підтримувати параметри в певних межах у конкретний момент часу в умовах дії дестабілізуючих зовнішніх і внутрішніх чинників [8, с. 84; 9, с. 86]. Рівноважний стан соціально-економічних систем отримав масштабний розвиток у доробку представників класичних і сучасних наукових шкіл: М. Але, А. Богданова, Л. Вальраса, Л. Гурвіца, Л. Канторовича, Дж. Кейнса, Н. Кондратьєва, О. Ланге, В. Леонтєва, А. Маршалла, Дж. Неша, П. Самуельсона, Дж. Стиглера, Дж. Стиглиця, Дж. Хікса, Й. Шумпетера, К. Ерроу та ін.

Варто зазначити, що змістовне наповнення рівноважного стану уособлює у собі ідеальні умови відносин

між стейкхолдерами, які продукують максимально можливу ефективність господарювання компанії. Однак траєкторія руху економічної системи до рівноважного стану, по-перше, не завжди можлива; по-друге, не завжди супроводжується накопиченням позитивних якостей. Ототожнення економічної стійкості підприємства з динамічною рівновагою, з точки зору автора, є не виправданим, оскільки остання можлива виключно в стабільних умовах. Постулати рівноваги та саморегуляції як імперативів існування організації (за А. Смітом) не адекватні умовам постіндустріальної економіки. Динамізм зовнішнього середовища унеможливує рівноважний стан підприєм-

ства протягом тривалого проміжку часу. Проблема рівноваги як єдиного прийняттого для підприємства стану свідчить про фрагментарне розуміння сучасних умов, які впливають на поведінку реальної економічної системи та не дозволяють зберегти стійкий стан у довгостроковому періоді.

Фундаментальним базисом переосмислення траєкторії руху відкритих і нерівноважних систем, до яких відносяться сучасні підприємства, виступають методологічні можливості теорії синергетики. Наукове пізнання сутності стійкого / нестійкого стану компанії розкривається крізь призму зворотних та незворотних змін (рис. 1).

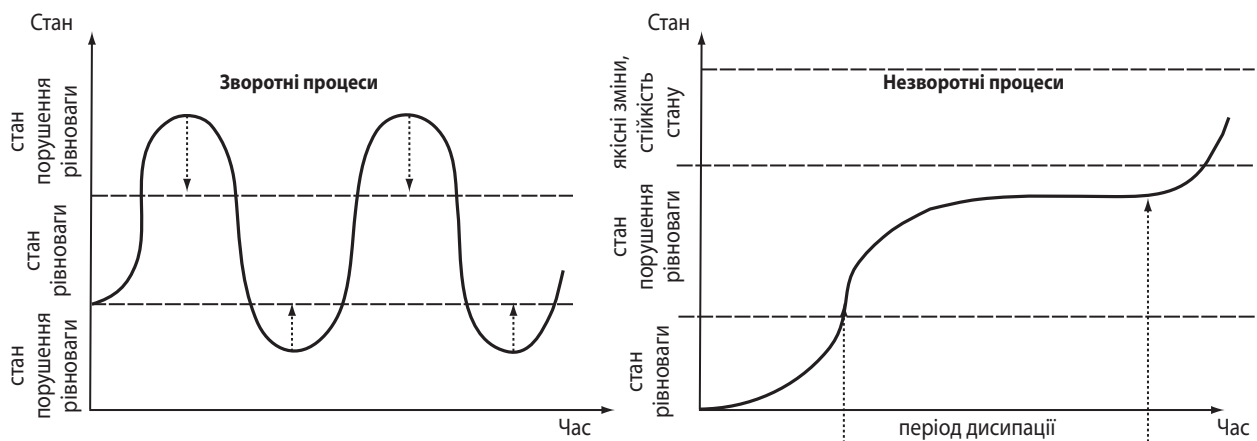

Рис. 1. Процесні зміни станів стійкості економічної системи

Сформовано автором на основі [10]

Зворотні процеси мають циклічний характер і періодично призводять до втрати динамічної рівноваги. Економічна система, що здатна своєчасно ліквідувати ці порушення, повертається до стійкого стану. Незворотні процеси пов'язані з переходом системи у стан порушення рівноваги, у якому вони можуть перебувати тривалий час за рахунок надходження ззовні ресурсно-інформаційних потоків. І. Р. Пригожиним цей час визначено як дисипативний [10]. Поблизу критичних точок (точок біфуркації) спостерігається неординарна поведінка систем, коли навіть незначні флуктуації провокують зміну траєкторії руху системи.

При цьому принципово трансформується сутність і роль нестійкості: від результату «неправильної» поведінки до природного, об'єктивно зумовленого атрибуту нелінійних економічних систем. В рамках синергетики саме цей стан є превалюючим, тоді як рівновага і стійкість – епізодичні положення в «калейдоскопі» станів економічної системи [11, с. 29]. На відміну від традиційної, синергетична економіка визначає нелінійність і нестійкість головними передумовами різноманіття і складності економічної динаміки та розкриває логіку розуміння еволюції систем [11, с. 30], а умовою забезпечення економічної стійкості підприємства є не досягнення рівноваги, а, навпаки, її порушення [12, с. 58]. Таким чином, формування напрямів розвитку соціально-економічних систем можливе виключно поза «полоном» рівноважного стану [13, с. 82].

Таким чином, у постіндустріальних умовах, канони адаптаційно-рівноважного підходу втрачають свою конструктивність, оскільки на практиці такий стан є здебільшого ідеалізованим і штучним. Вищезазначене актуалізувало появу нового підходу, який ідентифікований автором як еволюційно-прогресивний. В його рамках стійкість розглядається як здатність економічної системи забезпечувати заплановану траєкторію свого розвитку з урахуванням екзогенних та ендогенних умов [14, с. 20; 15, с. 223].

При цьому не можна залишити поза увагою широкомасштабне використання категорії «стійкий розвиток», від якої автор навмисно «відходить» з огляду на таке:

- первинний зміст стійкого розвитку відобразив виключно соціально-екологічний контекст взаємодії суспільства з навколишнім середовищем як задоволення потреб нинішніх поколінь, яке не підриває спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби;
- україномовний переклад терміна «*sustainable development*» є некоректним та, за думкою спеціалістів, певним лінгвістичним нонсенсом, його конкретне тлумачення українською мовою визначається такими альтернативними варіантами: припустимий розвиток; розвиток, що узгоджений зі станом навколишнього середовища; розвиток, що зберігає цілісність; підтримуючий розвиток; невиснажливий розвиток; розвиток, що підтри-

мує рівновагу з навколишнім середовищем; самопідтримуючий розвиток;

- сучасний стан трактування терміна, як у вітчизняному, так і у зарубіжному науковому просторі, характеризується відсутністю теоретичної та ідейної єдності, що визначає варіативність підходів до його трактування та перевантажує економічний понятійно-категоріальний апарат;
- на противагу поняттю «економічний розвиток» «стійкий розвиток» являє собою поняття нормативне, яке на сьогодні поки не спирається на позитивні судження, які полегшують розуміння реальної дійсності [13, с. 89];
- в цілому розуміння «стійкого розвитку» ґрунтується на ідеї міжчасової рівноваги, що суперечить ключовому принципу нерівномірності та гетерохронності, закладеного в основу концепції розвитку, що ускладнює його використання як у наукових, так і в практичних цілях.

Агресивність і непередбачуваність зовнішнього середовища генерує авітальний характер існування підприємств, характерними ознаками якого є балансування на межі життя і смерті. Еволюціонуючий економічний простір нещадно позбавляє компанії, які втрачають здатність до розвитку. Результатом інерційного існування компаній є втрата координат їх екзистенції, що супроводжується зниженням сили життя при розростанні орієнтації на ліквідацію у всіх її різновидах і формах. Автор не ставить собі за мету поглиблення змістовного наповнення категорії «розвиток», а використовує його у загальноновизнаному форматі як набуття нових якісних ознак, процес перманентної і незворотної зміни підсистем і параметрів діяльності підприємства, які мають позитивні наслідки для його життєдіяльності та проявляються у таких формах: 1) адаптація (присотування до змін умов господарювання); 2) зростання (кількісне нарощення показників діяльності); 3) власне розвиток (забезпечення досягнення цільових орієнтирів у довгостроковому періоді).

Ми не зупиняємося на загальновідомих ознаках розвитку як спіралеподібного, безперервного, незворотного, поступального руху з дискретністю та стрибкоподібною зміною одних якісних станів іншими. Автор прагне акцентувати увагу на принциповій позиції: існування без розвитку не можливе. Саме він виступає ключовою іманентною ознакою економічної стійкості. Це визначає органічну єдність зворотних і незворотних процесів на підприємстві, які визначають характерні ознаки процесів функціонування та якісного руху. Їх діалектичний зв'язок має прояв у переході на більш високий якісний рівень життєдіяльності за рахунок циклічного повторення послідовності станів економічної системи (стійкий – нестійкий).

Трансформуючи постулати синергетичної теорії у «русло» економічної аргументації, зазначимо таке:

- середовище господарювання підприємства, що характеризується відносно стабільними умовами, дозволяє певний час нівелювати вплив факторів і забезпечувати стійкий стан (зворотні зміни);
- в умовах постіндустріальної економіки цей час невинно скорочується внаслідок дій конкурентів,

зміни споживчих пріоритетів тощо, а отже, кожне підприємство рано чи пізно потрапляє у зону незворотних процесів, вихід з якої потребує акумулювання якісних змін;

- варіативність траєкторії руху підприємства за критерієм стійкості вкладається в рамки двох сценаріїв: 1) реактивний, що зумовлений динамізмом середовища та, як наслідок, необхідністю якісних змін для виживання та виходу з нестійкого стану; 2) проактивний, спрямований на попередження відхилень та ініціювання якісних змін;
- недоречним є категоризм синергетичної парадигми, відповідно до якого перехід від нестійкого стану до стійкого і є розвиток; принципів зміни функціонування економічного суб'єкта можуть бути: по-перше, ініційовані і в період стійкого його стану; по-друге, саме вони можуть порушити стійкий стан (масштабні інвестиції – зміна структури джерел капіталу), а можуть і не супроводжуватися змінами станів підприємства за критерієм стійкості;
- діалектична єдність різноспрямованих процесів руйнування та творення визначає одночасне існування ознак стійкості та нестійкості на підприємстві, що генерує послаблення поточних і формування нових потенційних можливостей;
- принципового значення набуває об'єктивність виникнення нестійкого стану, який періодично порушує стійкість; відповідно, топ-менеджмент повинен розуміти, що виживання у такому стані є керованим, а нестійкий стан є об'єктивно припустимим у процесі життєдіяльності, що зумовлено його діалектичною єдністю зі стійким;
- надмірна «драматизація» нестійкого стану унеможливає адекватну реакцію менеджменту та відводить увагу від ключового питання – тривалості перебування у ньому;
- дискреційний характер економічної стійкості зумовлений не лише динамічними змінами об'єктивної реальності, скільки суб'єктивними рефлексивними діями індивідуумів, або асинхронністю процесів її забезпечення, які мають часовий лаг.

Підсумовуючи результати досліджень, доцільно акцентувати авторську позицію щодо змістовного наповнення сутності дефініції «економічна стійкість» – це здатність підприємства до життєдіяльності, яка генерується когнітивно-суб'єктивними діями менеджменту та іманентно супроводжується змінами його якісних ознак, які визначають векторність траєкторії руху підприємства.

Висновки. В загальному вигляді авторська аргументація стану підприємства за критерієм стійкості уособлюється у таких положеннях:

- досягнення максимально можливої синтетичної єдності всіх параметрів стійкого стану носить здебільшого гіпотетичний характер внаслідок турбулентності умов господарювання, отже, самоціллю виступає не стільки досягнутий на певний проміжок часу стан стійкості, скільки процесний

контекст її забезпечення, що характеризується векторністю траєкторії руху підприємства за критерієм стійкості;

- дискретний характер поточного стану стійкості унеможливає його прогностичну цінність і не визначає перспективну резистентність компанії в турбулентних умовах господарювання;
- перманентна життєдіяльність підприємства можлива виключно за рахунок його якісних змін, процеси генерування яких періодично змінюють стабільні періоди існування підприємства; розвиток виступає пріоритетною іманентною ознакою економічної стійкості, без якого її забезпечення в турбулентних умовах постіндустріального суспільства практично неможливо;
- амбівалентна сутність процесів розвитку компанії зумовлює рівноправність і взаємопов'язаність стійкого та нестійкого стану підприємства, діалектична єдність яких генерує послаблення поточних і формування нових потенційних можливостей;
- об'єктивність дискретності та зв'язку бінарних станів підприємства унеможливає ототожнення економічної стійкості зі стабільністю (сталістю) та зміщує фокус дослідження на її динамічний і нелінійний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономаренко Т. В. Стейкхолдерський контекст економічної стійкості підприємства / Т. В. Пономаренко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2016. – Вип. 16. – С. 83–86.
2. Удовіченко М. О. Економічна стійкість аграрних підприємств: фактори, види, модель побудови / М. О. Удовіченко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 2. – С. 185–189.
3. Прокопчук О. А. Забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / О. А. Прокопчук // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 288–292.
4. Козик В. В. Сутність, види та чинники формування економічної стійкості підприємства / В. В. Козик, В. Ю. Паньків, В. А. Гришко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.12. – С. 219–226.
5. Бугай В. З. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства / В. З. Бугай, В. М. Омельченко // Держава та регіони. – 2008. – № 1. – С. 34–39.
6. Треті нафтокомпанії США грозить банкрутство – WSJ // Корреспондент.biz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/business/3613842-trety-naftekompanyi-ssha-hrozyt-bankrotstvo-wsj>
7. Пономаренко Т. В. Типологізація підходів до трактування сутності категорії «економічна стійкість підприємства» / Т. В. Пономаренко // Вчені записки. – К. : КНЕУ, 2014. – Вип. 16. – С. 14–20.
8. Кавин О. М. Гносеологічні засади забезпечення економічної стійкості підприємства / О. М. Кавин // Наукові записки (Українська академія друкарства). – 2012. – № 3. – С. 81–87.
9. Іванчук К. О. Стійкий економічний розвиток підприємства: теоретичне обґрунтування / К. О. Іванчук // Економіка розвитку. – 2014. – № 3. – С. 84–88.
10. Пригожин И. Р. Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой / И. Р. Пригожин, И. Стенгерс ; [пер. с англ. Ю. А. Данилова]. – 6-е изд. – М. : URSS ; Изд-во ЛКИ, 2008. – 294 с.
11. Чупров С. В. Развитие научных воззрений об устойчивости экономических систем в исторической ретроспективе / С. В. Чупров // Историко-экономические исследования. – 2013. – Т. 14, № 1–2. – С. 15–32.
12. Сафин Ф. М. Экономическая устойчивость как доминирующая парадигма развития организаций промышленности: дисс. ... д-ра экон. наук : спец. 08.00.05 / Ф. М. Сафин. – М., 2009. – 358 с.
13. Дерманов В. К. Экономическое развитие: проблемы теории / В. К. Дерманов // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия «Менеджмент». – 2013. – Вып. 2. – С. 81–97.
14. Воробьева И. П. Устойчивость экономики и проблемы ее обеспечения в современной России / И. П. Воробьева // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2012. – № 1 (17). – С. 17–25.
15. Фещур Р. В. Методи оцінювання розвитку підприємств у нестійких економічних умовах / Р. В. Фещур, С. В. Шишковський, Н. Р. Яворська // Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – № 748. – С. 223–232.

REFERENCES

- Buhai, V. Z., and Omelchenko, V. M. "Analiz ta otsinka finansovoi stiiikosti pidpriemstva" [Analysis and evaluation of enterprise financial stability]. *Derzhava ta rehiony*, no. 1 (2008): 34-39.
- Chuprov, S. V. "Razvitiye nauchnykh vozzreniy ob ustoichivosti ekonomicheskikh sistem v istoricheskoy retrospektive" [The development of scientific views on the sustainability of the economic systems in historical retrospect]. *Istoriko-ekonomicheskije issledovaniia* vol. 14, no. 1-2 (2013): 15-32.
- Dermanov, V. K. "Ekonomicheskoye razvitiye: problemy teorii" [Economic development: problems of the theory]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Seriya «Menedzhment»*, no. 2 (2013): 81-97.
- Feshchur, R. V., Shyshkovskiy, S. V., and Yavorska, N. R. "Metody otsiniuvannya rozvytku pidpriemstv u nestiikykh ekonomichnykh umovakh" [Evaluation methods of enterprises in unstable economic conditions]. *Visnyk NU «Lvivska politekhnika». Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, no. 748 (2012): 223-232.
- Ivanchuk, K. O. "Stiikiy ekonomichnyi rozvytok pidpriemstva: teoretychne obgruntuvannya" [Sustainable economic development of the enterprise: theoretical justification]. *Ekonomika rozvytku*, no. 3 (2014): 84-88.
- Kavyn, O. M. "Hnoseolohichni zasady zabezpechennia ekonomichnoi stiiikosti pidpriemstva" [Epistemological principles to ensure economic viability]. *Naukovi zapysky (Ukrainska akademiia drukarstva)*, no. 3 (2012): 81-87.
- Kozyk, V. V., Pankiv, V. Yu., and Hryshko, V. A. "Sutnist, vydy ta chynnyky formuvannya ekonomichnoi stiiikosti pidpriemstva" [The essence, types and factors of economic viability]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 23.12 (2013): 219-226.
- Ponomarenko, T. V. "Steikkholderskyi kontekst ekonomichnoi stiiikosti pidpriemstva" [Stakeholder context of economic viability]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menedzhment»*, no. 16 (2016): 83-86.

Prigozhin, I. R., and Stengers, I. *Poryadok iz khaosa: novyy dialog cheloveka s prirodoy* [Order out of chaos: a new dialogue of man with nature]. M. : URSS; Izd-vo LKI, 2008.

Prokopchuk, O. A. "Zabezpechennia ekonomichnoi stiikosti silskohospodarskykh pidpriemstv" [Ensuring the economic viability of farms]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 6 (2013): 288-292.

Ponomarenko, T. V. "Typolohizatsiia pidkhodiv do traktuvannia sutnosti katehorii «ekonomichna stiikist pidpriemstva»" [Typologization approaches to the interpretation of the essence of the category of «economic stability of the enterprise.]. *Vcheni zapysky*, no. 16 (2014): 14-20.

Safin, F. M. "Ekonomicheskaya ustoychivost kak dominiruyushchaya paradigma razvitiya organizatsiy promyshlennosti" [Economic sustainability as the dominant paradigm of development of industry organizations]. *diss. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.05*, 2009.

"Treti neftekompaniy SShA grozit bankrotstvo - WSJ" [A third of US oil companies threatened with bankruptcy - WSJ]. *Korrespondent. biz*. <http://korrespondent.net/business/3613842-trety-neftekompaniyi-ssha-hrozit-bankrotstvo-WSJ>

Udovichenko, M. O. "Ekonomichna stiikist ahrarnykh pidpriemstv: factory, vydy, model pobudovy" [The economic sustainability of agricultural enterprises: factors, types, model construction]. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, no. 2 (2012): 185-189.

Vorobeva, I. P. "Ustoychivost ekonomiki i problemy yee obespecheniya v sovremennoy Rossii" [The stability of the economy and the problem of its maintenance in modern Russia]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomika*, no. 1 (17) (2012): 17-25.